

รูปแบบการเสริมแรงใจตามหลักพุทธจิตวิทยาด้วยพิธีกรรมการเจิม
ของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย

A Spirit Reinforcement Model Based on Buddhist Psychology
Through the Anointing Rites of Thai Buddhist

พระมหาพลกิตต์ ฐิริปณฺโณ PhramahaPonkitBhūripaṅṅo (Surachon)^๑

สิริวัฒน์ ศรีเครือดง Siriwat Srikhruedong^๒

วันวิสาข์ ทิมมานพ Wanwisa Timmanop^๓

บทความวิจัย เรื่อง รูปแบบการเสริมแรงใจตามหลักพุทธจิตวิทยาด้วยพิธีกรรมการเจิมของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ ๑) เพื่อศึกษาสัญลักษณ์ หลักการและกระบวนการของพิธีกรรมการเจิมในสังคมไทย ๒) เพื่อวิเคราะห์ทัศนคติและประสิทธิภาพในการเจิมของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย และ ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการเสริมแรงใจตามหลักพุทธจิตวิทยาด้วยพิธีกรรมการเจิมของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย ใช้การวิจัยแบบผสมวิธีด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อขยายผลวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า ๑) สัญลักษณ์ต่างๆ ในพิธีกรรมการเจิมในสังคมไทย สามารถสื่อถึงหลักธรรม พระรัตนตรัย ให้คนทำความดี การเริ่มใหม่ การก้าวไปข้างหน้า เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ มีหลักการและกระบวนการ คือ เตรียมผู้เจิมและผู้ถูกเจิม เริ่มตั้งแต่นิมนต์พระ ดูเวลา ฤกษ์ยาม วันที่ดีที่เหมาะสมตามฤกษ์ ๒) ทัศนคติและประสิทธิภาพในการเจิมของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยเกิดจากศรัทธาและความคาดหวังในการเสริมแรงใจให้ทำสิ่งที่ดีงาม เริ่มจากศรัทธานั้นนำไปสู่การเกิดความคาดหวังนำไปสู่การเสริมแรงใจตามหลักพุทธจิตวิทยาด้วยพิธีกรรมการเจิม และ ๓) รูปแบบการเสริมแรงใจตามหลักพุทธจิตวิทยาด้วยพิธีกรรมการเจิมของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย (FPECOT Model) และผลการตรวจสอบโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของรูปแบบการเสริมแรงใจตามหลัก

^๑ สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. Buddhist Psychology, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand. vunnor@gmail.com

^๒ สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. Buddhist Psychology, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand. siriwatmcu@gmail.com

^๓ แผนกผู้ป่วยนอกอายุรกรรม โรงพยาบาลนพรัตนราชธานี. Professional Registered Nurse Nopparat Rajathanee Hospital. wanwisatim@gmail.com

พุทธจิตวิทยาที่มีความคาดหวังเป็นตัวแปรส่งผ่าน พบว่า มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และสามารถอธิบายความแปรปรวนของการเสริมแรงใจตามหลักพุทธจิตวิทยาได้ ร้อยละ ๙๐.๐๐

คำสำคัญ : การเสริมแรงใจ, พุทธจิตวิทยา, การเจิม

This research aims 1) to study the symbol, principle, and process of anointing rites in Thai society; 2) to analyze the attitude and efficiency of anointing rites of Thai Buddhists; and 3) to present the spirit reinforcement model based on Buddhist Psychology through the anointing rites of Thai Buddhists. The study is a mixed methods research using a quantitative method to extend qualitative results. Results indicated that 1) The symbols in anointing rites in Thai society describe Dharma and the Triple Gem to encourage people to do good deeds, renewal, forwarding, and reliance. The principle and procedure included preparing the people who anoint and were anointed, starting with the inviting of monks to look for auspicious date and time. 2) The attitude and efficiency of anointing rites of Thai Buddhists initiated from the faith and the expectation to have good express. The process is from faiths to expectations and led to spirit reinforcement models based on Buddhist psychology through the anointing rites. 3) A spirit reinforcement models based on Buddhist psychology through the anointing rites in Thai society it revealed the FPECOT Model was fit with empirical data. Accounting for the variation in a spirit reinforcement in Buddhist Psychology was 90.00 percent.

Keywords: Spirit Reinforcement, Buddhist Psychology, The Anointing

๑. บทนำ

สาเหตุแห่งการเกิดขึ้นของศาสนาในโลกนั้นเกิดจากมนุษย์มีความหวาดกลัว และเพื่อให้มนุษย์มีที่พึ่งเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจในการดำเนินชีวิต เช่น เมื่อมนุษย์ได้เห็นปรากฏการณ์ธรรมชาติต่างๆ น้ำท่วม ลมพายุ พายุฟ้าผ่า พายุร้อน แผ่นดินไหว เป็นต้น ก็เกิดความกลัว จึงทำให้มนุษย์พยายามชวนขวายหาที่พึ่ง โดยคิดว่าปรากฏการณ์ต่างๆ และสิ่งลึกลับเหล่านั้น มีเทพเจ้าเป็นผู้คอยอยู่เบื้องหลังคอยบันดาลให้เกิดขึ้น จึงทำให้มนุษย์ผู้ที่มีความกลัวภายเหล่านั้นได้อ้อนวอนบนบานศาลกล่าวขอให้เทพเจ้าเหล่านั้น โปรดระงับสิ่งเหล่านั้นเสีย และเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปรากฏการณ์เหล่านั้นเกิดขึ้นอีก พร้อมกับทำพิธีบนบานศาลต่อเทพเจ้าตามความเชื่อของแต่ละสังคมวัฒนธรรมสืบมา จึงทำให้เห็นว่าการเกิดขึ้นของศาสนานั้นเพื่อให้มนุษย์พ้นจากความกลัว และในขณะเดียวกันเพื่อให้มนุษย์มีกำลังใจในการดำเนินชีวิต หรือเพื่อให้มนุษย์มีที่พึ่งเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจในการดำเนินชีวิต ปัจจุบันถึงแม้โลกจะวิวัฒนาการไปมาก โดยเฉพาะด้านวิทยาศาสตร์เจริญก้าวหน้าสามารถค้นหาสาเหตุที่มาของน้ำท่วม ลมพายุ พายุฟ้าผ่า พายุร้อน หรือปรากฏการณ์ธรรมชาติอื่นๆ ที่มนุษย์หวาดกลัวในอดีตที่ผ่านมากได้แล้วก็ตาม แต่จิตใจภายในของมนุษย์ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปตามวิทยาศาสตร์ ทุกวันนี้ถึงแม้จะมีความสะดวกสบาย โดยเฉพาะวัตถุภายนอก สามารถตอบสนอง ความต้องการทางด้านร่างกายอย่างเพียงพอ ถึงแม้ฤดูกาลจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร มนุษย์ก็สามารถสร้างเครื่องมือเพื่อรับใช้ในฤดูกาลต่างๆ ได้อย่างน่าอัศจรรย์ แต่มนุษย์ยังมีความหวาดกลัว ยังต้องการที่พึ่งเป็นเครื่องยึด

เหนี่ยวจิตใจในการดำเนินชีวิต ความต้องการทางด้านจิตใจนี้ไม่เหมือนกับความต้องการทางด้านร่างกาย วัตถุไม่สามารถให้คำตอบแก่ความต้องการทางด้านจิตใจได้ “มนุษย์ต้องการที่พึ่งทางใจ เนื่องด้วยความเข้าใจในโลก ธรรมชาติและจักรวาลมีน้อย แต่เมื่อมีความเข้าใจโลก ธรรมชาติ และจักรวาลมากพอแล้ว มนุษย์ก็ไม่ต้องการศาสนามากนัก ศาสนาจึงได้วิวัฒนาการไปตามกาลเวลา ไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ ศาสนาในยุคหนึ่งก็แสดงภูมิปัญญาความรู้ ความสนใจและสภาพของสังคมในยุคหนึ่งด้วย เนื่องจากศาสนามีวิวัฒนาการมาเรื่อยๆ แต่นักศาสนศาสตร์ก็ต้องการรู้ว่าศาสนาที่เป้นต้นแบบดั้งเดิมนั้นเป็นแบบอย่างไร มีลักษณะพิเศษเช่นไร และได้วิวัฒนาการมาตามขั้นตอนอย่างไรบ้าง”^๔

มนุษย์ยังต้องพบกับความไม่แน่นอน ความวิตกกังวล และความตึงเครียด อันเนื่องมาจากภัยอันตรายนานาประเภท ไม่ว่าจะเป็นอันตรายจากธรรมชาติ หรือภัยจากน้ำมือมนุษย์ด้วยกัน ทรบานั้นมนุษย์เราก็คงต้องการ “ศาสนา/พิธีกรรม” ต่างๆ มาเป็นเครื่องบรรเทา ปลอดภัยปลอบประโลมใจให้ความหวัง ปลุกพลังความกล้าหาญให้เผชิญกับปัญหาต่างๆ หรือเราอาจกล่าวสรุปได้สั้นๆ ว่า หากตราบใดที่สังคมยังคงมีความเสี่ยง (risk society) ทรบานั้น ศาสนาและพิธีกรรมก็จะไม่มีวันจางหายไปจากสังคมมนุษย์”^๕

^๔ พิสิฐฐ์ โคตรสุโพธิ์, ศาสนาเบื้องต้น, (เชียงใหม่: ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗), หน้า ๓๘.

^๕ กาญจนา แก้วเทพ, การสื่อสารในพิธีกรรม พิธีกรรมในการสื่อสาร, วารสาร

พระพุทธศาสนานั้นเกิดจากความกลัว เช่นเดียวกับศาสนาอื่น เพียงแต่ไม่ได้กลัวปรากฏการณ์ เช่น น้ำท่วม ลมพายุ ไฟป่า ฟ้าร้อง แผ่นดินไหว หรือสิ่งลึกลับที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ หากแต่เกิดจากการกลัวในการเวียนว่ายตายเกิด ในสังสารวัฏ ซึ่งนำความทุกข์ไม่มีที่สิ้นสุด โดยมีจุดมุ่งหมายสูงสุด คือ การพ้นทุกข์ พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ แต่พุทธศาสนาได้แบ่งระดับ “บุคคล ๔ ประเภท ๑) อุกมภูติตัณญา ผู้ที่พอยกหัวข้อก็รู้ ผู้รู้เข้าใจได้ฉับพลัน แค่ว่าท่านยกหัวข้อขึ้นแสดง ๒) วิปจิตตัณญา ผู้รู้ต่อเมื่อขยายความ ผู้รู้เข้าใจได้ ต่อเมื่อท่านอธิบายความ พิสดารออกไป ๓) เนยยะ ผู้ที่พอจะแนะนำได้ ผู้ที่พอจะคอยชี้แจงแนะนำให้เข้าใจได้ ด้วยวิธีการฝึกสอนอบรมต่อไป และ ๔) ปทปรมะ ผู้มีบทเป็นอย่างยิ่ง ผู้แก้ปัญหา สอนให้รู้ได้แต่เพียงตัวบทคือพยัญชนะหรือถ้อยคำ ไม่อาจเข้าใจหรือรู้คือความหมาย”^๖ จึงทำให้ “เมื่อสิ้นยุคขององค์พระศาสดาแล้ว เวลาล่วงไป และคำสอนแผ่ไปในถิ่นต่างๆ ความเข้าใจในพุทธธรรมก็แปรไปจากเดิม และแตกต่างกันไป ได้หลายอย่าง เพราะผู้ถ่ายทอด สืบต่อ มีพื้นความรู้การศึกษาอบรม สติปัญญาแตกต่างกันไปบ้าง

วิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑, (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๕๓), หน้า ๒๓.

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร: เอส.อาร์.พรีนติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑๒๐.

นำเอาความรู้ความเชื่อถือเดิมจากลัทธิศาสนาอื่น เข้ามาผสมแทรกแซงบ้าง อิทธิพลศาสนาและวัฒนธรรม ในท้องถิ่นเข้าผสมผสานบ้าง คำสอนบางแง่เด่นขึ้น บางแง่เลือนรางลง เพราะการย้ายและเลี้ยวความสนใจ ตามความโน้มเอียงและความถนัดของผู้รักษาคำสอนบ้าง ทำให้เกิดการแตกแยกออกเป็นนิกายต่างๆ เช่น ที่รู้จักกันบัดนี้เป็นมหายานกับเถรวาท ตลอดจนนิกายย่อยๆ ที่แบ่งแยกออกไปสำหรับเถรวาทนั้นแม้จะได้อธิบายว่าเป็นนิกายที่รักษาแบบแผนและคำสอนดั้งเดิมไวได้แม่นยำก็มีไซ้จะพ่นไปจากความแปรเปลี่ยนใดโดยสิ้นเชิง คำสอนบางส่วนแม้ที่อยู่ในคัมภีร์เอง ก็ยังเป็นปัญหาที่คนรุ่นปัจจุบันต้องนำมาถกเถียงคิดค้นหาหลักฐานยืนยันหรือปฏิเสธความเป็นของแท้แต่ดั้งเดิม ยิ่งความรู้ความเข้าใจที่ประชาชนเชื่อถือและปฏิบัติอยู่ด้วยความคลาดเคลื่อนก็ยังมีไต่มาและชัดเจนยิ่งขึ้น บางกรณีถึงกับเสมือนเป็นตรงข้ามกับคำสอนเดิม หรือเกือบจะกลายเป็นลัทธิอื่นที่ คำสอนเดิมคัดค้านแล้วก็มี”^๗ จึงทำให้พระพุทธศาสนาต้องปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงของภูมิประเทศ สังคม และวัฒนธรรมนั้นๆ

ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อที่กลุ่มชนต่างๆ ยึดถือปฏิบัติเป็นรากฐานทางด้านพฤติกรรมของกลุ่มชน ในสังคมต่างๆ ที่จะทำให้ความสำคัญกับการประกอบพิธีกรรมและประเพณีตามความเชื่อ สาเหตุประการสำคัญ เพราะพิธีกรรม หรือประเพณีต่างๆ

^๗ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๔๑, (กรุงเทพมหานคร: ผลิตัฒม์, ๒๕๕๘), หน้า ๘.

ที่ประกอบขึ้นในชุมชนแต่ละครั้งจะสร้างความรู้สึกถึงความมั่นคง อบอุ่นให้เกิดขึ้นในชุมชน อีกทั้งประเพณีและพิธีกรรมตามความเชื่อยังได้สร้างความรู้สึกความเป็นพวกเดียวกันระหว่างกลุ่มชนในชุมชน ประเพณี และพิธีกรรมตามความเชื่อ จึงเป็นกลไกสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มชนที่แปลกและแตกต่างไปจากกลุ่มชนกลุ่มอื่นๆ และพิธีกรรมความเชื่อช่วยให้กลุ่มชนในชุมชนมีความรู้สึกมั่นคงทางจิตใจ เกิดความสบายใจ เป็นเพราะพิธีกรรมตามความเชื่อที่ประกอบขึ้นเกี่ยวข้องกับการขอรับรองให้สิ่งที่อยู่นอกเหนือธรรมชาติให้ความช่วยเหลือคุ้มครองและปกป้องกลุ่มชนเมื่อเกิดความไม่มั่นคง เพื่อให้มั่นใจในการดำเนินชีวิต^๘

ถึงแม้พิธีกรรมจะเป็นเพียงเปลือกไม่ใช่แก่นของพระพุทธศาสนา แต่พิธีกรรมยังมีความสำคัญอยู่มาก “พุทธศาสนิกชนชาวบ้านทั้งหลายนี้โดยทั่วไปก็เป็นปุถุชน สภาพจิตของปุถุชนย่อมมีจุดอ่อนอย่างหนึ่ง คือ ความไม่มั่นใจ เกี่ยวกับความเปเนไปในชีวิต ความที่ยังหวาดกลัวในอำนาจเร้นลับที่มองไม่เห็น ถึงแม้มานพพุทธศาสนิกชนและเชื่อในคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้วก็ยังอดหวาดกังวลไม่ได้”^๙ พิธีกรรมจึงเป็น

ความหวัง “ความหวังก่อให้เกิดกำลังใจ เสียอะไรก็เสียไป แต่อย่าเสียกำลังใจ เพราะต้องพยายามต่อไปเพื่อให้บรรลุถึงจุดหมายปลายทาง แม้จะมีอุปสรรค ขวางกั้นอยู่ก็ตาม ความหวังที่ไม่เสื่อมคลายจะทำให้เราประสบความสำเร็จ สมปรารถนา”^{๑๐} “ในพระพุทธศาสนานี้ สิ่งที่เหนือกว่าพิธีกรรมยังมีอีกหลายอย่าง แต่ในปัจจุบันเรามองเห็นกันว่าชาวพุทธใส่ใจในเรื่องที่สำคัญๆ เหล่านั้นน้อยไปหน่อย แล้วมุ่งเน้นในด้านพิธีกรรมมากเกินไป อย่างไรก็ตาม จะต้องเข้าใจว่าเรื่องพิธีกรรมนั้นไม่ใช่ไม่สำคัญ ในบางโอกาสเราน่าจะพูดกันถึงเรื่องพิธีกรรมให้ชัดเจนไปว่า เราควรจะทำปฏิบัติต่อมันอย่างไร อย่างน้อยก็จะได้เอาสิ่งที่เป็นอยู่ ปรากฏอยู่มาใช้ให้เป็นประโยชน์ เพื่อเป็นสื่อนำเข้าสู่ที่สำคัญยิ่งขึ้นไป ถ้าเราไปมองว่าอย่ามาวุ่นวาย ในเรื่องพิธีกรรมนี้เลยไม่มีประโยชน์ ไม่ใช่ตัวแท้ตัวจริงของพระพุทธศาสนาแล้ว เลยไม่เอาใจใส่ก็อาจจะทำให้พลาด ในเมื่อมันเป็นของมีอยู่ปรากฏอยู่ก็ต้องทำให้ถูกต้อง ถ้าเราเข้าใจความหมายถูกและปฏิบัติให้ถูก ทำด้วยความรู้ความเข้าใจ มันก็จะเป็นสื่อนำเข้าสู่สิ่งที่ถูกต้องดังามยิ่งขึ้น จนถึงสิ่งที่เป็นหลักการของพระพุทธศาสนาเลยทีเดียว เพราะฉะนั้นพิธีกรรมนี้ถ้าเข้าใจ

^๘ ณรงค์ฤทธิ์ สุขสวัสดิ, การดำรงอยู่ของวิถีชีวิต ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อของกลุ่มชนชาวไทยเขมร (เขมรถิ่นไทย) ที่อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี, **ปรัชญาดุสิตบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๖), หน้า ๒๘๔.

^๙ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **สถานการณ์พระพุทธศาสนา กระแสไทย**

ศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: พลมานัส, ๒๕๕๙), หน้า ๓๕.

^{๑๐} พระราชวรมณี (ประยูร ธมมจิตโต), **รวมปาฐกถาธรรม ชุด สุขภาพใจ**, (กรุงเทพมหานคร: ศยาม บริษัทเคล็ดไทย จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๐.

ถูกต้อง และปฏิบัติถูกต้อง ก็จะกลับมาเข้าสู่พระพุทธศาสนาได้ดี”^{๑๑}

จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาและพัฒนาารูปแบบการเสริมแรงใจตามหลักพุทธจิตวิทยา ด้วยพิธีกรรม การ เจริญ ของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย ทั้งนี้เนื่องจากการทำพิธีกรรมนั้น ถ้าเราเข้าใจความหมาย และสามารถปฏิบัติได้ถูกต้อง และมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการของพิธีกรรม ก็จะเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงเข้าสู่การพัฒนาขวัญและกำลังใจด้วยการมีเป้าหมายของการดำเนินชีวิตที่ชัดเจน จนกระทั่งนำเข้าสู่การปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม สามารถบูรณาการและสร้างแบบแผนในการดำเนินชีวิตด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาก็จะทำให้เกิดการพัฒนาไปสู่การมีปัญญาในการดำเนินชีวิตต่อไปได้อย่างสมบูรณ์

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของดัชนีนิพนธ์เรื่อง “รูปแบบการเสริมแรงใจตามหลักพุทธจิตวิทยา ด้วย พิธีกรรม การ เจริญ ของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย” สำหรับวัตถุประสงค์ที่ต้องการนำเสนอในบทความนี้มี ๓ ข้อ คือ

๒.๑ เพื่อศึกษาสัญลักษณ์ หลักการ และกระบวนการของพิธีกรรมการเจริญในสังคมไทย

๒.๒ เพื่อวิเคราะห์ทัศนคติและประสิทธิภาพในการเจริญของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย

๒.๓ เพื่อนำเสนอรูปแบบการเสริมแรงใจตามหลักพุทธจิตวิทยาด้วยพิธีกรรมการเจริญของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย

๓. วิธีการดำเนินการวิจัย/รูปแบบการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อขยายผลวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quantitative Method to Extend Qualitative Results)

ระยะที่ ๑ การออกแบบการวิจัย ด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Design) ในระยะนี้จะเป็นการออกแบบการวิจัยโดยใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการศึกษาภาคสนาม เพื่อศึกษาสัญลักษณ์หลักการกระบวนการ ทัศนคติ และประสิทธิภาพในการเจริญ ดังนี้

- ๑) การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวนทั้งสิ้น ๑๖ รูป/คน
- ๒) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓) การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๔) การวิเคราะห์ข้อมูล

ระยะที่ ๒ เป็นการวิจัยด้วยวิธีการเชิงปริมาณ (Quantitative Approach) ในระยะนี้จะนำข้อมูลจากผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพในระยะที่ ๑ มาพัฒนารูปแบบการเสริมแรงใจตามหลักพุทธจิตวิทยา ด้วยพิธีกรรมการเจริญของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยที่มีตัวแปรส่งผ่านและตรวจสอบ

^{๑๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑ - ๒.

ความตรงของโมเดลด้วยการหาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่พัฒนาขึ้น แสดงรายละเอียดของการดำเนินการวิจัย ดังนี้

- ๑) การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย พุทธศาสนิกชนในกรุงเทพมหานครและเขตรอบปริมณฑล
- ๒) ปัจจัย/ตัวแปรที่นำเข้ามาวิเคราะห์ในโมเดล
- ๓) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ ๒ คือ แบบสอบถามใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Data)
- ๔) การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๕) การวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบคุณภาพของข้อมูล
- ๖) การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น
- ๗) การวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามวิจัย

๔. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนี้ได้ค้นพบประเด็นที่ตอบวัตถุประสงค์ดังนี้

สัญลักษณ์ หลักการ และกระบวนการของพิธีกรรมการเจิมในสังคมไทยสรุปได้ว่า ความหมายของสัญลักษณ์ต่างๆ ในพิธีกรรมการเจิมในสังคมไทย สามารถสื่อถึงหลักธรรมพระรัตนตรัย ให้คนทำความดี การเริ่มใหม่ การก้าวไปข้างหน้า เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ นอกจากนี้ข้อค้นพบพิธีกรรม การเจิมมีหลักการ และกระบวนการ ดังนี้ เตรียมผู้เจิมและผู้ถูกเจิม เริ่มตั้งแต่นิมนต์พระ ดูเวลาฤกษ์ยามงามดี วันที่ดีที่เหมาะสมตามฤกษ์ตามชัย เตรียมสถานที่และวัตถุที่จะเจิมเตรียมแป้ง น้ำหอม น้ำมัน ผั้นทอง ผู้เจิมทำพิธีการเจิมเริ่มตั้งแต่มีพิธีสงฆ์คือสวดมนต์ มีการอาราธนาคุณพระพุทธรูป พระธรรมคุณพระสงฆ์คุณครู

บาอาจารย์และบิดามารดา รับศีล พระเจริญพุทธมนต์ ถวายเครื่องสักการะ พระสงฆ์ฉันให้พร เสร็จแล้วจึงเจิม และผู้เจิมสอนหลักธรรมที่เกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต ด้วยการเทศน์หรือให้ข้อคิดจากการเจิม

ทัศนคติและประสิทธิภาพในการเจิมของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย สรุปได้ว่าทัศนคติและประสิทธิภาพในการเจิมเกิดจากศรัทธาและความคาดหวังเพื่อให้เกิดการเสริมแรงใจให้ทำสิ่งที่ดีงาม ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นการเชื่อมโยงของกระบวนการของผู้เคยผ่านการเจิมว่ามีศรัทธาอยู่ ๓ ประการ ได้แก่ ๑) ศรัทธาในผู้เจิม ๒) ศรัทธาในพิธีกรรม และ ๓) ศรัทธาในคนต้นแบบ ซึ่งจากศรัทธานั้นจะนำไปสู่การมีความคาดหวัง โดยที่ผู้ที่ประกอบพิธีกรรมการเจิม จะมีความคาดหวังอยู่ ๓ ประการ ได้แก่ ๑) เป้าหมาย ๒) ความพยายามต่อการกระทำ และ ๓) การกระทำต่อผลลัพธ์ นำไปสู่การเสริมแรงใจตามหลักพุทธจิตวิทยาด้วยพิธีกรรมการเจิม ๕ ประการ ได้แก่ ๑) ความเชื่อมั่น ๒) การมองโลกในแง่ดี ๓) ศีล ๔) สมาธิ และ ๕) ปัญญา

โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุรูปแบบการเสริมแรงใจตามหลักพุทธจิตวิทยาด้วย พิธีกรรมการเจิมของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยที่มีความคาดหวังเป็นตัวแปรส่งผ่านสรุปได้ว่า เป็นโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่แสดงอิทธิพลของตัวแปรความศรัทธาที่มีต่อการเสริมแรงใจตามหลักพุทธจิตวิทยาโดยมีความคาดหวัง เป็น ตัว แปร ส่ง ผ่าน ประกอบด้วย ตัวแปรแฝง ๓ ตัวแปร แบ่งเป็นตัวแปรภายในแฝง ๒ ตัวแปร ตัวแปรภายนอกแฝง ๑ ตัวแปร และตัวแปรสังเกตได้ ๑๑ ตัวแปร

โมเดลเชิงสาเหตุของรูปแบบการเสริมแรงใจตามหลักพุทธจิตวิทยาด้วยพิธีกรรมการเจิมของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยที่มีความคาดหวังเป็นตัวแปรส่งผ่าน มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ผลการตรวจสอบความตรงของโมเดลที่พัฒนา สรุปได้ว่า ค่าไค-สแควร์ χ^2 มีค่าเท่ากับ 26.04, $df = 20$, $p = .16$, $GFI = .980$, $AGFI = .940$, $RMSEA = .019$ เมื่อพิจารณาค่าความเที่ยงของตัวแปรสังเกตได้พบว่า ตัวแปรสังเกตได้มีค่าความเที่ยง อยู่ระหว่าง ๐.๖๒ ถึง ๐.๙๗ โดยตัวแปรที่มีค่าความเที่ยงสูงสุดคือ ความเชื่อมั่น รองลงมาคือ เป้าหมาย และการกระทำต่อผลลัพธ์ และตัวแปรที่มีค่าความเที่ยงต่ำสุดคือ ศรัทธาผู้เจิม ในภาพรวมค่าความเที่ยงของตัวแปรสังเกตได้มีค่าอยู่ในระดับ ปานกลางถึงระดับสูง

เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์พยากรณ์ (R-SQUARE) ของสมการโครงสร้างตัวแปร ภายในแฝง พบว่า ตัวแปรภายในโมเดลประกอบด้วย ความศรัทธา สามารถอธิบายความแปรปรวน ความคาดหวัง ได้ร้อยละ ๘๑.๐๐ ความศรัทธา และความคาดหวังสามารถอธิบายความแปรปรวนของการเสริมแรงใจตามหลักพุทธจิตวิทยา ได้ร้อยละ ๙๐.๐๐

เมื่อพิจารณาเมทริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝง พบว่า ค่าพิสัยสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงมีค่าอยู่ในช่วง ๐.๖๓๖ ถึง ๐.๘๓๕ โดยตัวแปรทุกคู่มีความสัมพันธ์เป็นบวกตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มากที่สุดอยู่ในระดับสูงคือ ความคาดหวัง และการเสริมแรงใจตามหลักพุทธจิตวิทยา แสดงว่า เมื่อเกิดความ

คาดหวังมากขึ้นการเสริมแรงใจตามหลักพุทธจิตวิทยา เพิ่มมากขึ้นด้วย และตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ในระดับสูงรองลงมา คือ ความศรัทธา และความคาดหวัง แสดงว่าเมื่อความศรัทธา มากขึ้น ความคาดหวัง จะเพิ่มมากขึ้นด้วย

เมื่อพิจารณาอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผลต่อการเสริมแรงใจตามหลัก พุทธจิตวิทยา พบว่า ตัวแปรดังกล่าว ได้รับอิทธิพลทางตรงจากความศรัทธา โดยมีขนาดอิทธิพลเท่ากับ ๐.๓๔ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ และได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากความคาดหวัง (DEF) เท่ากับ ๑.๑๓ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

๕. อภิปรายผลการวิจัย

สัญลักษณ์ต่างๆ ในพิธีกรรมการเจิมในสังคมไทย สามารถสื่อถึงหลักธรรม พระรัตนตรัย ให้คนทำความดี การเริ่มใหม่ การก้าวไปข้างหน้า เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ สอดคล้องกับขวัญฤทัย ธนารักษ์^{๑๒} ได้ศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างความเชื่อในพิธีกรรมเรียกขวัญของล้านนาและความต้องการด้านจิตวิญญาณที่มีต่อสุขภาวะทางจิตวิญญาณ พบว่าความเชื่อในพิธีกรรมเรียกขวัญของล้านนา

^{๑๒} ข วัณ ฤ ทั ย ธ น า ร ัก্ষ , “ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างความเชื่อในพิธีกรรมเรียกขวัญของล้านนาและความต้องการด้านจิตวิญญาณที่มีต่อสุขภาวะทางจิตวิญญาณ”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (จิตวิทยา การ ป ร ึก ษา) , (บั ณ ฑิ ต วิ ท ย า ลั ย : มหาวชิราวุธวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๙), หน้า ๗๓ – ๗๙.

นำไปสู่การทำให้บุคคลรู้สึกเป็นสุขต่อการมีชีวิตอยู่อย่างแท้จริง มีความหมายและเข้าใจความหมายของชีวิตตนเองอันเกิดจากการมีสัมพันธ์ภาพกับทุกสิ่งที่อยู่รอบตัวอย่างกลมกลืนและเข้าใจทั้งกับบุคคลอื่น ธรรมชาติ และสิ่งที่เหนือธรรมชาติจนหลุดพ้นจากอึดตา

หลักการ และกระบวนการเตรียมผู้เจิมและผู้ถูกเจิม เริ่มตั้งแต่นิมนต์พระคุณเวลาฤกษ์ยาม วันที่ดีที่เหมาะสมตามฤกษ์ตามชัยเตรียมสถานที่และวัตถุที่จะเจิมเตรียมแป้ง น้ำหอม น้ำมัน ผันทอง ผู้เจิมทำพิธีการเจิม เริ่มตั้งแต่มีพิธีสงฆ์คือสวดมนต์ มีการอาราธนาคุณพระพุทธรูปคุณพระธรรมคุณพระสงฆ์คุณครูบาอาจารย์และบิดามารดา รับศีล พระเจริญพุทธมนต์ ถวายเครื่องสักการะพระสงฆ์ฉัน ให้พร เสร็จแล้วจึงเจิม และผู้เจิมสอนหลักธรรมที่เกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิตด้วยการเทศ หรือให้ข้อคิดจากการเจิมสอดคล้องกับลัทธิ กานต์สมเกียรติ ได้ศึกษา^{๑๓} พระเครื่อง : รูปแบบการจัดการของวัด เพื่อสืบสานความเชื่อพิธีกรรมในเขตภาคกลาง จากการศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับการสร้างพระเครื่อง ในเขตภาคกลางทั้ง ๗ เขต พบว่า พิธีจะเป็นแบบพุทธานุสสัยมีพระอาจารย์ท่านเดียวนั่งปรกอธิษฐานจิตขณะนั่งปรกอธิษฐานจิตมีพระสงฆ์ผู้ทรงสมณศักดิ์เจริญพระพุทธมนต์ ๙ – ๑๐ รูป หรือการสวดพุทธานุสสัย ๔ รูป ส่วนพิธี

มหาพุทธานุสสัยจะมีพระอาจารย์มากกว่า ๑ ส่วนประกอบพิธีกรรมประกอบด้วยเจ้าพิธี ผู้นำสวด และผู้นำอาราธนา ผู้เข้าร่วมพิธี อุปกรณ์และของใช้ในพิธีการจัดเตรียมสถานที่ วิธีและขั้นตอน ฤกษ์ยาม ขั้นตอนประกอบด้วยพิธีกรรมในด้านการบวงสรวง การเททองหล่อ การจุดเทียนชัย การเจริญชัยมงคลคาถา การนั่งปรกอธิษฐานจิต การสวดพุทธานุสสัย การดับเทียนชัยและการเวียนเทียน

ศรัทธา เป็นการแสดงที่ให้ความสำคัญต่อการเจิมโดยเลือกผู้เจิมด้วยตนเอง เพราะประสิทธิภาพของการเจิมย่อมอยู่ที่ผู้เจิม ผู้เจิมต้องเป็นมีชื่อเสียง รักษาศีล สม่่าเสมอปฏิบัติเชี่ยวชาญในการเจิมการเจิมจำเป็นต้องมีพิธีกรรม เป็นไปเพื่อการสืบทอดประเพณี ฤกษ์ยามเป็นกระบวนการเจิมเพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ ต้องระลึกถึงพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ขณะลงมือเจิม เป็นความเชื่อเรื่องเริ่มต้นไปสู่ความสำเร็จ ได้รับแบบอย่างจากสิ่งที่ทำตามกันมา ตามคำแนะนำของผู้ที่นับถือมีชื่อเสียง เห็นความสำเร็จของผู้ที่เคยเจิม ทำตามคำแนะนำของผู้ประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย ศรัทธาผู้เจิม ศรัทธาพิธีกรรม และศรัทธาคนต้นแบบ จากข้อมูลเชิงปริมาณพบว่า ศรัทธาทั้ง ๓ แบบมีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลางถึงระดับสูง สอดคล้องกับสมชัย เจริญวรเกียรติ^{๑๔} ได้ศึกษา ฮวงจุ้ย : ความ

^{๑๓} ลัทธิ กานต์สมเกียรติ, “พระเครื่อง: รูปแบบการจัดการของวัดเพื่อสืบสานความเชื่อพิธีกรรมในเขตภาคกลาง”, **ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๕), หน้า ๔๑๙ – ๔๒๑.

^{๑๔} สมชัย เจริญวรเกียรติ, “ฮวงจุ้ย: ความเชื่อ ความรู้ และอำนาจในการจัดการ และการสร้างพื้นที่ทางสังคม”, **ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๘), หน้า ๑๒๔ – ๑๒๕.

เชื่อ ความรู้ และอำนาจในการจัดการ และการสร้างพื้นที่ทางสังคม พบว่า ความเชื่อในฮวงจุ้ยที่เกิดจากการกระทำตามผู้อื่นเป็นความเชื่อที่เกิดจากการเรียนรู้จากภายใน และจากภายนอกครอบครัว จากเพื่อน คนรู้จัก และจากที่ทำงาน ความเชื่อเกี่ยวกับฮวงจุ้ยส่วนใหญ่ จะเกิดจากการได้รับคำแนะนำจากคนที่รู้จัก นอกจากนั้นฮวงจุ้ยเป็นตัวเลือกที่ได้รับการยอมรับ เพราะฮวงจุ้ยเป็นสิ่งที่มีความรู้ และสามารถนำไปปฏิบัติได้ ฮวงจุ้ยถูกนำมาใช้แก้ไขในด้านธุรกิจและด้านครอบครัว โดยถูกนำมาใช้ในการปรับภูมิทัศน์ สถานที่ อาคาร โรงงาน ร้านค้า และสวน เพื่อให้การดำเนินธุรกิจประสบความสำเร็จ มีกำไร มีการขยายงาน และป้องกันอุปสรรคที่จะเกิดขึ้น เช่นเดียวกับ พุทธวิธี เกตุวิระพงค์ และคณะได้ศึกษาการสืบชะตาล้านนา : แนวคิดและการเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและจิตวิญญาณของชุมชนในล้านนา พบว่า เกิดจากการกระทำตามผู้อื่นเป็นความเชื่อที่เกิดจากการเรียนรู้จากครอบครัว ชุมชนและพิธีกรรมการสืบชะตา พบว่า เป็นกระบวนการเยียวยาให้คนในสังคม ให้สามารถเผชิญกับปัญหาในการดำเนินชีวิตได้ด้วยกำลังใจที่เข้มแข็ง ^{๑๕}

^{๑๕} พุทธวิธี เกตุวิระพงค์ และคณะ, “สืบชะตาล้านนา: แนวคิดและการเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและจิตวิญญาณของชุมชนในล้านนา”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตแพร่, ๒๕๕๗), หน้า ๑๒๕ – ๑๒๖.

การเกิดศรัทธาจากผู้เจิม พิธีกรรมหรือคนต้นแบบ นำเข้าสู่กระบวนการของพิธีกรรมที่ประกอบด้วย ขั้นตอนเตรียมผู้เจิม ผู้ถูกเจิม และอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง ขั้นตอนพิธีกรรมและขั้นตอนหลักกรรมที่เกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต ทำให้ผู้ถูกเจิมเกิดความคาดหวัง ประกอบด้วย การวางเป้าหมายที่ชัดเจน การพยายามกระทำและมองเห็นผลของการกระทำที่จะเกิดขึ้นส่งผลให้เกิด ความเชื่อมั่น ในตนเอง การมองโลกแง่ดี การปฏิบัติดีด้วยศีล สมาธิ และปัญญา สอดคล้องกับขั้นตอน วัฒนธรรมประดิษฐ์^{๑๖} ศึกษาการสร้างแรงจูงใจในการรักษาศีล ๕ นั้นเกิดจาก ปัจจัยภายนอก คือ การอาศัยศรัทธาจากบุคคลภายนอก ได้บอกกล่าว ให้คำชี้แนะแนวทางทำให้ผู้ฟังรู้จักจุดมุ่งหมายในการรักษาศีล จุดหมายที่แท้จริง กล่าวคือ เดินเข้าสู่หนทางการดับทุกข์ เป็นการพัฒนาตนเอง เพื่อก้าวเป็นอริยสาวกโดยลำดับ ปัจจัยภายใน คือ การพิจารณาใคร่ครวญด้วยตนเองจนเกิดความเห็นถูก เห็นสรรพสิ่งตามความเป็นจริง และนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ และที่ตนเองได้เห็นนาไปทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง จนเกิดผลจริงเป็นประจักษ์ จนเกิดปัญญาเห็นว่าการมีศีล ๕ เป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตนั้น เป็นไปเพื่อจุดหมายที่แท้จริง คือ สามารถมีความสุขสงบเย็นโดยไม่ต้องพึ่งปัจจัยภายนอก สิ่งนี้เป็นแรงจูงใจภายในที่เป็นด้านบวก และเป็น

^{๑๖} ขั้นตอน วัฒนธรรมประดิษฐ์, “กระบวนการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ สำหรับผู้นำ”, พุทธศาสตร์คุณบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๒๓๓.

แรงจูงใจตามแนวพระพุทธศาสนา ที่ประกอบด้วยกุศลเป็นไปเพื่อประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

บทสรุป

ในสมัยโบราณนั้นกลยุทธ์ที่ใช้ในการสอนเพื่อสร้างแรงจูงใจให้พุทธศาสนิกชนหันมาสนใจหลักธรรม และนำหลักธรรมไปพิจารณาและประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้มีหลายวิธี การเจิมก็เป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้พุทธศาสนิกชนสนใจในหลักธรรม โดยทำให้ผู้ที่มารับการเจิมเกิดความศรัทธาในผู้เจิมศรัทธาในพิธีกรรม นำไปสู่การบอกต่อกลายเป็นศรัทธาจากคนต้นแบบ เมื่อเกิดความศรัทธาแล้วผู้ทำการเจิมจะนำเข้าสู่กระบวนการที่ประกอบด้วยหลักคำสอนให้ผู้มารับการเจิมเกิดปัญญา สามารถนำหลักธรรมไปคิดพิจารณาแก้ไข ปรับปรุงและพัฒนาจิตใจของตนให้สามารถดำเนินชีวิตประจำวัน อย่างมีความสุข ดังนั้น ความศรัทธาทั้ง ๓ แบบ และกระบวนการของพิธีกรรมนี้เป็นปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อปัจจัยภายใน ด้วยการทำให้ผู้มารับการเจิมนั้นเกิดปัญญาสามารถนำหลักธรรมมาพิจารณาให้ตนเองดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข

ข้อเสนอแนะ

๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการศึกษาที่พบว่า รูปแบบการเสริมแรงใจตามหลักพุทธจิตวิทยาด้วยพิธีกรรมการเจิมของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยนั้น ขั้นตอนที่สำคัญที่สุดที่ได้ผลของการเสริมแรงใจคือ การชี้แนะ การบอกกล่าว การเทศนา หรือสั่งสอนเกี่ยวกับคุณค่าหรือประโยชน์ของพิธี

กรรมการเจิมนั้น ที่สามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้เพื่อพัฒนาตนตามหลักไตรสิกขา คือ สมาธิ และปัญญา ดังนั้น องค์กรหรือหน่วยงานที่มีการประกอบศาสนาพิธีทางพระพุทธศาสนา ควรมีการชี้แนะ การบอกกล่าว เทศนา หรือสั่งสอนเกี่ยวกับคุณค่าหรือประโยชน์ของพิธีกรรมการนั้นๆ ที่สามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้เพื่อพัฒนาตนต่อไป

๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

๒.๑ การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษารูปแบบการเสริมแรงใจตามหลักพุทธจิตวิทยาด้วยพิธีกรรมการเจิม ซึ่งยังไม่ปรากฏว่ามีผู้ศึกษามากนักในประเทศไทย ซึ่งองค์ประกอบของแบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นนั้นเหมาะสมสำหรับการใช้วัดระดับเสริมแรงใจตามหลักพุทธจิตวิทยา ดังนั้น จึงควรนำรูปแบบฯ ที่พัฒนาขึ้นไปนำเสนอให้กับบุคคลหรือองค์กรที่มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ พิธีกรรมการเจิมเพื่อให้เข้าใจในกระบวนการเพื่อนำไปสู่การส่งเสริมการพัฒนาปัญญาของผู้ขอรับการเจิม

๒.๒ ผลการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธีด้วยการวิจัยวิธีการเชิงคุณภาพเพื่อขยายผลวิจัยเชิงปริมาณ ด้วยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและนำมาสร้างเป็นแบบสอบถาม เพื่อให้ทราบปัจจัยที่ทำให้เกิดการเสริมแรงใจตามหลักพุทธจิตวิทยา และแนวทางในการเสริมแรงใจตามหลักพุทธจิตวิทยา และจากผลการวิจัยที่ได้ควรนำผลการวิจัยไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของการกำหนดกิจกรรมเพื่อพัฒนาและยกระดับจิตใจคนจากการเสริมแรงใจตามหลักพุทธจิตวิทยา

๓ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัย ครั้งต่อไป

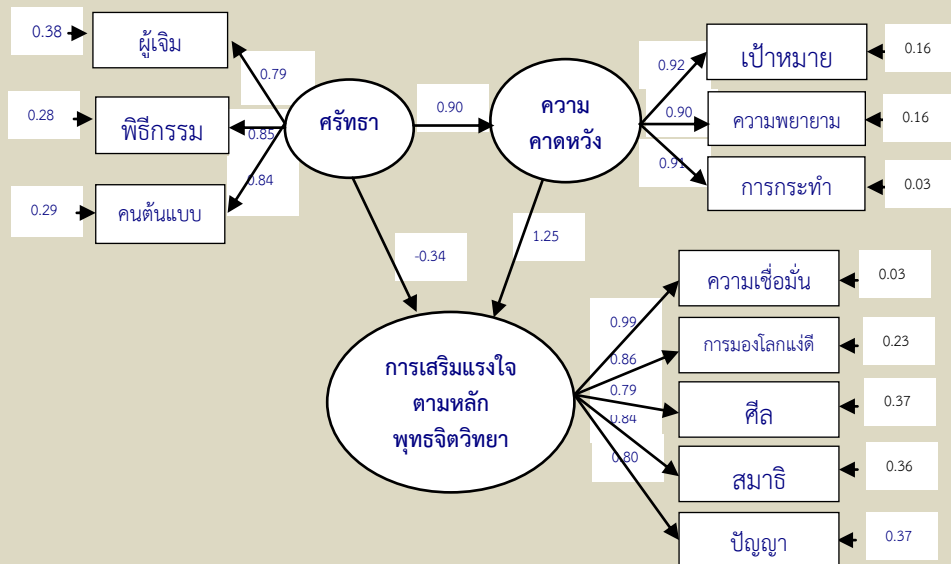
๓.๑ ควรมีการทำการศึกษาวิจัยตัวแปรด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เนื่องจากข้อเสนอแนะนี้ได้มาจากผลการวิจัยภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ พบว่า มีตัวแปรอีกจำนวนมากทั้งตัวแปรทางพุทธจิตวิทยาและตัวแปรทางจิตวิทยาซึ่งผู้สนใจศึกษาต่ออาจทำการศึกษาวิจัยตัวแปรด้านอื่นๆ ก็ได้ เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เลือกนำมาศึกษาเพียงตัวเดียวคือการเสริมแรงใจ

๓.๒ ควรมีการทำวิจัยเปรียบเทียบกับภูมิภาคอื่นๆ เพื่อตรวจสอบอิทธิพลของตัวแปรที่มีผลต่อการเสริมแรงใจตามหลักพิธีกรรมการเจิม ทั้งนี้เนื่องจากการเลือกกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ เป็นเพียงกลุ่มตัวอย่างที่พุทธศาสนิกชนที่อยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลเท่านั้น ซึ่งผลการวิจัยที่ได้อาจยังไม่ใช่คำตอบของการ

วิจัยสำหรับกลุ่มตัวอย่างกลุ่มอื่นๆ ควรทำให้ครอบคลุมมากขึ้น เช่น สุ่มกลุ่มตัวอย่างในแต่ละภาคของประเทศไทย

๓.๓ ควรมีการนำโมเดลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ ไปทำวิจัยเชิงทดลองต่อไปโดยใช้ตัวแปรเจตคติต่อการเสริมแรงใจรูปแบบต่างๆ เป็นตัวแปรต้น เพื่อสนับสนุนว่าโมเดลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้สามารถทำให้บุคคลมีแรงใจในการดำเนินชีวิตได้จริง ทั้งนี้เนื่องจากต้องการพิสูจน์ว่ารูปแบบการเสริมแรงใจตามหลักพุทธจิตวิทยาสามารถนำมาปรับใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน ในการวิจัยเชิงทดลองอาจประกอบด้วยกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม แล้ววัดค่าการเสริมแรงใจตามหลักพุทธจิตวิทยาที่เกิดขึ้นจากบุคคลทั้งสองกลุ่มนำมาเปรียบเทียบกัน อย่างไรก็ตามการวิจัยเชิงทดลองจากโมเดลนี้อาจจัดกระทำขึ้นได้ยากเนื่องจากต้องมีการควบคุมตัวแปรแทรกซ้อนอื่นๆ ด้วย

ภาพโมเดลการเสริมแรงใจตามหลักพุทธจิตวิทยาด้วยพิธีกรรมการเจิมของพุทธศาสนิกชน
ในสังคมไทย (FPECOT Model)

Chi-Square=26.04, df=20, P-value=0.164 RMSEA=0.034

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ. การสื่อสารในพิธีกรรม พิธีกรรมในการสื่อสาร. วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑. มกราคม – มิถุนายน ๒๕๕๓.
- ขวัญฤทัย ธนารักษ์. “ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างความเชื่อในพิธีกรรมเรียกขวัญของล้านนา และความต้องการด้านจิตวิญญาณที่มีต่อสุขภาวะทางจิตวิญญาณ”. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. จิตวิทยาการปรึกษา). (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๕๘).
- ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์. “กระบวนการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ สำหรับผู้นำ”. พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๖.
- ณรงค์ฤทธิ์ สุขสวัสดิ. การดำรงอยู่ของวิถีชีวิต ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อของกลุ่มชนชาวไทย เขมร (เขมรถิ่นไทย) ที่อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี. ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิต

วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา. ๒๕๕๖.

พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์. **ศาสนาเบื้องต้น**. เชียงใหม่: ภาควิชาปรัชญาและศาสนาคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๔๗.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพมหานคร: เอส.อาร์.พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด. ๒๕๕๑.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**. พิมพ์ครั้งที่ ๔๑. กรุงเทพมหานคร: ผลิติมม์. ๒๕๕๘.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **สถานการณพระพุทธานุศาสตร์ กระแสไสยศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร: พลมานัส. ๒๕๕๙.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สวย จำกัด. ๒๕๕๑.

พระราชมุนี (ประยูร ธมมจิตโต). **รวมปาฐกถาธรรม ชุด สุขภาพใจ**. กรุงเทพมหานคร: ศยาม บริษัทเคล็ดไทย จำกัด. ๒๕๔๐.

พูนทรัพย์ เกตุวีระพงค์ และคณะ. “สืบชะตาล้านนา: แนวคิดและการเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและจิตวิญญาณของชุมชนในล้านนา”. **รายงานการวิจัย**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่. ๒๕๕๗.

ล้วย กานต์สมเกียรติ. “พระเครื่อง: รูปแบบการจัดการของวัดเพื่อสืบสานความเชื่อพิธีกรรมในเขตภาคกลาง”. **ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ๒๕๕๕.

สมชัย เจริญวรเกียรติ. “ฮวงจุ้ย: ความเชื่อ ความรู้ และอำนาจในการจัดการ และการสร้างพื้นที่ทางสังคม”. **ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๕๘.

